

**Şeytanın Avukatı ve Goethe'nın Faustus Adlı Yapıtlarında Geçen
Şeytan Temasının Anametinsellik Açısından Karşılaştırmalı İncelenmesi**

A Comparative Study on the Devil Theme in “The Devil’s Advocate” and
“Faustus” By Goethe Within the Framework of Hypertextuality

Rabia AKSOY ARIKAN

Dr. Öğretim Görevlisi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Yabancı Diller Bölümü /
Çankırı Karatekin University, Foreign Languages Department,
rarikan18@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-9074-7428

Makale Bilgisi	Article Information
Makale Türü – Article Type	Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi – Date Received	16 Temmuz / July 2021
Kabul Tarihi – Date Accepted	16 Eylül / September 2021
Yayın Tarihi – Date Published	20 Eylül / September 2021
Yayın Sezonu	Temmuz – Ağustos - Eylül
Pub Date Season	July – August - September

Atıf / Cite as: Aksoy Arıkan, R. (2021), Şeytanın Avukatı Ve Goethe'nın Faustus Adlı Yapıtlarında Geçen Şeytan Temasının Anametinsellik Açısından Karşılaştırmalı İncelenmesi/A Comparative Study on the Devil Theme in “The Devil’s Advocate” and “Faustus” By Goethe Within the Framework of Hypertextuality. Turkish Academic Research Review, 6 (3), 903-919. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tarr/issue/64962/972528>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tarr>

Copyright © Published by Mehmet ŞAHİN Since 2016- Akdeniz University, Faculty of Theology, Antalya, 07058 Turkey. All rights reserved.

Şeytanın Avukatı ve Goethe'nin Faustus Adlı Yapıtlarında Geçen Şeytan Temasının Anametinsellik Açısından Karşılaştırmalı İncelenmesi

Rabia AKSOY ARIKAN

Öz

Şeytanın tarihine bakıldığında, şeytanla içiçe geçen kötülüğün Şeytan'dan ayrıştığını, daha iyisinin yerini kötülüğe bıraktığını görülmektedir. Şeytan, uzun süren dinsel bir geçmişe sahip iken, kötülük modern ya da bugünü de kapsayan yakın geçmişin bir sorunu olarak kabul edilmekte, sanatın bütün formlarında karşılık bulmaktadır. Günümüzde, Batı Edebiyat ve kültür dünyasında sıklıkla kullanılan “devilistik image”, “faustik, faustvari, faustça yaklaşım” temaları somut bir düşüncenin varlığına dair bilgiler sunmaktadır. Her ne kadar bunlar halk efsanesi olarak görülse de sanatın farklı türlerinde imge olarak yerini almışlardır. Özellikle Alman Edebiyatından Johann Wolfgang Goethe'nin ünlü eseri Faust'ta insanın şeytan tarafından yoldan çıkarılması hikâyesi batı insanının kültürel kodlarına etki eden en çarpıcı örneklerdendir. Şeytanın her daim insanın peşinde olduğu düşüncesi köklü bir korku malzemesi oluşturmuştur. Aynı anlayış günümüz sinemasında da “Şeytanın Avukatı” adlı filmde görsel uyarlamalarla yerini almış, etkin örnekleme ve göndermeleriyle iyi bir örnek sergilemiştir. Tarihte ve günümüzde çekinilerek yaklaşılan bu konuya gerek batıda gerekse doğuda çok yer verilmediği incelemeler esnasında gözlenmiştir. Hatta edebiyatımızda konuyla ilgili olarak batıya kıyasla yok denecek kadar az eser verildiği görülmektedir. Düşünsel açıdan ise yapılan incelemeyle gerçekleştirilmek istenen, tasavvufta her şeyin zıddıyla gerçekleştiği düşüncesinden hareketle karşıt anlayış uygulamalarına da yer vermektir. Bu çalışmanın amacı, sanatın değişik yönlerini temsil eden bu iki yapıtta uyarlanan “Şeytan Teması”nın ana metinsellik açısından incelenmesini içermektedir. Çalışmada öncelikle giriş bölümünde tarihsel anlamda kötülük ve şeytan temalarına, incelemede yöntem olarak kullanılacak olan ana metinsellik ile ilgili açıklamalara, her bir yapıtta geçen Şeytan temalarına ve karşılaştırmalarına, yapıtların ana metinsellik açısından değerlendirilmelerine, konuyla ilgili tespit ve bulgulara sonuç bölümünde yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Şeytan, Şeytan Teması, Şeytanın Avukatı, Faustus, Anametinsellik.

A Comparative Study on the Devil Theme in “The Devil’s Advocate” and “Faustus” By Goethe Within the Framework of Hypertextuality

Abstract

Looking at the history of Satan, it seems that evil intertwined with Satan has separated from Satan, and for the better, it has been replaced by evil. Satan has a long-standing religious past, while evil is considered a problem of the recent past, including the modern or the present, and it is reciprocated in all forms of art. Nowadays, the themes of “devilistic image”, “faustik, faustvari, faustian approach”, which are often used in the Western Literary and cultural world, provide information

about the existence of a concrete idea. Although these are considered folk legends, they have taken their place as images in different types of art. Especially in Faust, the famous work of Johann Wolfgang Goethe from German Literature, the story of man's being led astray by the devil is one of the most striking examples of the influence on the cultural codes of western man. The idea that the devil is always after a person has created a deep-rooted fear material. The same understanding has taken its place in today's cinema with visual adaptations of the film "Devil's Advocate", and it has set a good example with its effective sampling and submissions. It has been observed during the studies that this issue, which has been approached with reservations in history and today, has not been given much space both in the west and in the east. In fact, it seems that there are very few works on the subject in our literature compared to the west. From an intellectual point of view, it is also necessary to include opposite understanding practices based on the idea that everything happens in the opposite way in the tasawwuf that wants to be realized with the examination done. The purpose of this study is to examine the "Devil Theme" adapted in these two works, which represent different aspects of art, from the point of view of the main textuality. Firstly, in the introduction section, in the historical sense, the themes of evil and the devil, reviews the related disclosures, which will be used as a method in each of the last, Demon which has become the bane of the main themes in the work to compare the main findings of the work they identified and evaluated in terms of the relevant textuality will be given in the results section.

Keywords: Devil, Devil Theme, Devil's Advocate, Faustus, Hypertextuality.

Structured Abstract

Investigating the history of Devil, it can be seen that evil intertwined with Devil dissociates from Devil, and better yet, leaves its place to evil. While Devil is the creation of a long-lasting religious past, evil excels as a problem of the recent past that captures and scorches the modern or present, and seeps into literature and the novel.

The devil; being in four different formats: an independent policy from God; an aspect of God; a created being, a fallen angel; human evil, even though they are different from each other as a symbol of these variations, some thousand-year period eliminated through the various stages of the views, and the devil is a tradition that some stores contributes to the formation of the idea of the monotheistic religions. If traditionally Evil, metaphysical evil: the lack of perfection in any created world; natural evil: for example, cancer or earthquake, a hurricane from natural events such as" evils arising; moral evil: deliberately causing pain, torture, conviction or dismissal paid to work, genocide, the nation-state made in accordance with the human exchange, an area to "freedom", "democracy" are divided into three categories including evils like to bring. "For many people now, the centuries-old modernization project seems like a catastrophic mistake, a cosmic act of destruction and evil. The figure of Faust, on the other hand, appeared in a new symbolic role as the devil who cut humanity off from nature and drew us to the path of disaster" (Berman 1994: 103).

Both Islam and Christianity consider the individual's desire for individuality to be the main cause of evil; and the desire to exist is mainly demonic. The important point here, says Gerald Messaide, is that belief in the existence of

Satan arises from the denial of the individual. A person who does not renounce himself for the benefit of God is a fool and is a slave of Satan. This Devil's interpretation relates Islam with a religion of Catholic Christianity: both of them, up to now with artificial differences, condemn with the same certainty the individualism inherited from the French Revolution and peaking in romanticism. The common basis of Islamic and Christian philosophers is the reduction of the individual in the face of the almighty God, or even his disappearance. "Protestantism, which isolates the individual in the face of God, glorified the individual. It also gave him a sense of freedom" (Messadie 1998: 502,503). In the Middle Ages, on the other hand, as Le Goff said, "the main thing is not to leave the individual alone. The one who is left alone only does evil. The biggest sin is differentiation." In the Middle Ages, people get involved in a group or community and melt away from proving themselves in these groups. However, peace may be within the group and thanks to the group. Arrogance is the "mother of all evil" due to exaggerated individualism; if it is pride, it means going into temptation and going astray. In the Middle Ages, one's own physical difference is not addressed. Neither in literature nor in art do people describe themselves by their distinctive features. Each of them is reduced to a physical type reflecting the coterie to which it belongs, the social class (Le Goff 1999: 225). Islam and Christianity meet at the ethnocentric denominator and come to a consensus on the "Devil"; and from the egocentric point of view of the "civilization process", the "devil" is replaced by evil in its entirety. Evil/demonic creativity in literature is directly related to this egocentric stance.

The idea of the devil in Christianity completely shaped not only the perception of people, but also the lives of European society throughout the Middle Ages. Clergy, called clergy, are the only means of communication between decency and man. Everything these clergy say is considered God's commandment, not opposed and not questioned. Indeed, the church that holds this power is the only authority. Therefore, those who opposed the church were excluded from religion and excommunicated. It is believed that people who oppose the church fall under the rule of Devil. Many people were tortured by courts called the Inquisition, and many people were burned because the devil entered them. XVIII. By the middle of the century, a deep-rooted culture of fear had occurred in western society, living in fear of both the church and the devil. In this period, the concepts of Inquisition, witch, excommunication, torture, castle, vampire, magic and mostly Devil took place in a wide range of Western art, from architecture to literature. Especially his reflections in literature have offered a very wide opening to cinema. This literature, called Gothic, has left deep traces in the artistic and cultural world of the West. In modern cinema, *The Devil's Advocate* (*Devil's Advocate* 1997) is one of the most striking examples of this.

In this study, the theme of Devil, the film "Devil's Advocate" and Goethe's works "Faust" will be examined by the hypertextual method. The aim of the study is to see the use of the theme in question with the hyper textual readings and to overview the works of art with today's understanding. In relation to this situation, the devil theme will be examined in the works, followed by theoretical information about hypertextuality, which is the method of the study, then the hypertextuality dimension of the devil theme in the works will be discussed chronologically, the findings and determinations obtained by the conclusion section will be presented.

Giriş

Kötülük (şer, şeytan), farklı dinlerde farklı şekillerde algılanmaktadır. Şeytan kavramı, Şeytan ile ilgili algıların oluşturduğu gelenek açısından tanımlanmaktadır. Örneğin, Yahudi-Hıristiyan ve Hindu-Budist gibi çeşitli Şeytan gelenekleri mevcuttur (Russell 1999: 53). Ancak Şeytan'ın İslamiyet ve Hıristiyanlıkta olduğu gibi aynı anlamda algılandığı durumlar da söz konusudur. Özel anlamda genel olarak metafiziksel kötülük kavramının bulunmadığı birçok sistem bulunmaktadır. Şamanizm, bir dünya görüşü olarak bütünüyle mistiktir; ancak bu inançta ne Tanrıya, ne de şeytana yer vardır. Eski Moğol dininin temelinde Şamanizm'den farklı olarak kozmik kötülük görüşü hâkimdir. Moğolların kötülük ilkesi ne Zerdüştilerin Ehrimen'ine, ne de Maniheiztler'in "acımasız karanlığına" benzer ve cansız olduğu için de Hıristiyanlığın şeytan görüşünden ayrılmaktadır. Tibetliler ise kendi aralarında bile birçok gruplara ayrılan pek çok şeytan türü olduğunu kabul etmektedirler (Gumilëv 2003: 273, 281). Şeytan düşüncesini ortaya çıkaran ve geliştiren dinsel gelenekler Hıristiyan-Müslüman-Yahudi inanç sistemlerinde yer almaktadır. Bu üç din, Şeytan sorunu ya da düşüncesiyle en dolaysız biçimde karşı karşıya gelmektedir. Nitekim sorun en kesin biçimiyle, tek tanrılı dinlerde Tanrı'nın birliğine, iyiliğine ve kadir-i mutlaklığına duyulan inançla kötülüğün varlığı arasındaki zıtlıkta kendini göstermektedir. Dolayısıyla gerek İslamiyet gerekse Hıristiyanlık bireyin, bireylik özlemini kötülüğün temel nedeni; var olma arzusunu da esas olarak şeytansı kabul etmektedir.

Gerald Messaide, Şeytan'ın varlığına inancın, bireyin onu benimsemesinden kaynakladığını ifade etmektedir. Messaide'ye göre Tanrı için kendinden ödün vermeyen kimse aptaldır ve Şeytan'ın kölesidir. Bu Şeytan yorumu İslam'ı, Katolik Hıristiyanlığın kardeşi bir din haline getirmektedir: Her ikisi de, günümüze kadar, yapay farklılıklarla, Fransız Devrimi'nden miras alınan ve romantizmde doruk noktasına ulaşan bireyciliği aynı şekilde yargılamaktadır. İslam ve Hıristiyan filozoflarının ortak temeli, kadir-i mutlak Tanrı karşısında bireyin indirgenmesi, yok saymasıdır. Burada Hıristiyan dünyasında mezhepler arasındaki ayrım da dikkati çekmektedir. Messadie bu konuda görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: "Tanrı karşısında bireyi tecrit eden Protestanlık bireyi yüceltti. Ona özgürlük duygusunu da verdi" (Messadie 1998: 502, 503).

Hıristiyanlıktaki şeytan düşüncesi sadece insanların algısını değil Ortaçağ boyunca Avrupa toplumunun yaşayışlarını da tümüyle şekillendirmiştir. Ruhban sınıfı denilen din adamları Tanrı ve insan arasındaki tek iletişim yoludur. Bu din adamlarının söylediği her şey Tanrının buyruğu olarak kabul edilmiş, karşı

gelinmemiş ve sorgulanmamıştır. Nitekim bu gücü elinde bulunduran kilise tek otoritedir. Dolayısıyla kiliseye karşı gelenler dinden çıkarılmış ve afroz edilmiştir. Kiliseye karşı gelen insanların şeytanın yönetimine girdiğine inanılmıştır. Engizisyon adı verilen mahkemelerle birçok insana işkence edilmiş, birçok insan içine şeytan girdi diye yakılmıştır. XVIII. Yüzyılın ortalarına kadar hem kilise hem de şeytan korkusuyla yaşayan batı toplumunda köklü bir korku kültürü meydana gelmiştir. Bu dönemdeki engizisyon, cadı, afroz, işkence, şato, vampir, büyü ve çoğunlukla da şeytan kavramları mimariden edebiyata kadar geniş bir yelpazede batı sanatında yer edinmiştir. Özellikle de edebiyattaki yansımaları sinemaya çok geniş bir açılım sunmuştur. Gotik diye adlandırılan bu edebiyat batının sanat ve kültür dünyasında derin izler bırakmıştır. Günümüz sinemasında ise The Devil's Advocate (Şeytanın Avukatı 1997) filmi bunun en çarpıcı örneklerindedir.

Şeytanın tarihine bakıldığında, şeytanla içiçe geçen kötülüğün Şeytan'dan ayrıştığını, daha iyisi, yerini kötülüğe bıraktığını görülmektedir. Şeytan, uzun süren dinsel bir geçmişin oluşu iken, kötülük modern ya da bugünü de kapsayan yakın geçmişin bir sorunu olarak kabul edilmekte, sanatın bütün formlarında karşılık bulmaktadır. Şeytan; birbirinden farklı dört oluş biçimine:

1. Tanrı'dan bağımsız bir ilke;
2. Tanrı'nın bir yönü;
3. Yaratılan bir varlık, düşmüş bir melek;
4. İnsanı kötülüğün bir simgesi olarak birbirinden farklı olsalar da bu çeşitlemeler, bin yıllık süreler boyunca çeşitli aşamalarla görüşlerden bazılarını eleyen, bazılarını da saklayan bir geleneğin, tek tanrılı dinlerin şeytan düşüncesinin biçimlenmesine katkıda bulunmaktadır.

Geleneksel olarak kötülükse,

1. Metafizik kötülük: yaratılan herhangi bir dünyada kusursuzluğun eksikliği;
2. Doğal kötülük: örneğin kanser ya da deprem, kasırga gibi "doğal olaylardan" kaynaklanan kötülükler,
3. Ahlaki kötülük: kasıtlı bir biçimde acıya yol açma; işkence, ücretli çalışmaya mahkûm etme ya da işten çıkarma, soykırım, ulus-devlet gereğince yapılan insan mübadelesi, bir bölgeye "özgürlük", "demokrasi" götürme gibi kötülükler olmak üzere üç kategoriye ayrılmaktadır.

Berman'ın şu sözleri günümüz Şeytan algısını özetler niteliktedir: “Artık birçok insan için, yüzyıllardır süren modernleşme projesi felaketle biten bir hata, kozmik bir yıkım ve şer eylemi gibi görünüyor. Faust figürü ise yeni bir simgesel rolle, insanlığı doğadan koparan ve bizleri felaket yoluna çeken şeytan olarak ortaya çıktı” (Berman, 1994: 103).

Bu çalışmada Şeytan teması, “Şeytanın Avukatı” filmi ve Goethe'nin “Faust” adlı yapıtları ana metinsellik yöntemiyle incelenecektir. Çalışmanın amacı ana metinsellik okumalarıyla söz konusu temanın kullanımını görmek ve sanat yapıtlarını günümüz anlayışıyla tekrar ele almaktır. Bu durumla ilgili olarak sırasıyla eserlerde şeytan teması incelenecek, sonrasında çalışmanın yöntemini teşkil eden ana metinsellik(hypertextuality) hakkında kuramsal bilgi verilecek, sonrasında eserlerde geçen şeytan temasının ana metinsellik boyutu kronolojik olarak ele alınacak, sonuç bölümüyle elde edilen bulgular ve tespitler sunulacaktır.

“Şeytanın Avukatı” Filminde “Şeytan” Teması

Tüm dinlerde anlatılan şeytan olgusunun aynı ya da benzer olduğu filmde, ana fikir olarak şeytanın tarzı olan kibir ve ego anlatılmaktadır. İnsanların sınırlarını aştıktan sonra nelere teslim olduklarını ve sonrasında bazı şeyleri düzeltmenin zorluklarından bahsedilmektedir.

Şeytanın Avukatı, dünyaya şekil ve yön veren kişilerin ya da gizli örgütlerin dünyanın geleceğine bakışını yansıtmaktadır. Film aynı zamanda tüm semavi dinlerin Şeytan'a yönelik bakış açılarını da sorgulamaktadır. Semavi dinlerin şeytan hakkında söyledikleri karşısında Şeytan'ın kendisini nasıl savunduğunu göstermektedir. Diğer taraftan Şeytan ve insan arasında geçmesi muhtemel bir hesaplaşmayı başarılı bir kurguyla aktarmaktadır.

Filmin ilk sahnelerinde Kevin kişisel çıkarları için doğruyu bildiği halde gerçeği gizlediği için Şeytan'ın avucuna düşüyor gibi görünse de aslında ilerleyen dakikalarda Kevin'ın ve final sahnesinde Şeytan'ın söylediği gibi bunun öncesindeki tüm davalarda da özgür iradesiyle birçok defa yanlış yolu tercih ettiğini gösterecektir.

Filmin ilerleyen sahnelerinde Kevin'ın annesini ilahi söylerken bir Pazar ayınında görülür ve Pazar günü çalıştığı için Kevin'ın karısını dışlayan bir konuşma dikkati çeker.

Filmde sonradan öğrenildiği gibi Kevin, Milton'ın yani Şeytan'ın oğludur. Milton; Kevin'in annesinin söylediğinin aksine onları sonradan bulmaz. En baştan beri Kevin'ı hayatının her alanında gözlemler. Milton tanışma sahnesinde memnun oldum, diyen Kevin'e cevap vermemesi onu zaten tanıdığıının göstergesidir.

Şeytan, Kevin'ı şirketine davet etmek için olgunlaşmasını daha da çok kibirlenmesini bekler ve sabırla harekete eder. Yıllarca onu davet etmek için beklemesine rağmen Kevin New York'a geldiğinde doğrudan onun karşısına çıkmaz. Onu uzaktan gözlemlemeye devam eder. Lüks hayat seçeneğini ona gösterdikten sonra onun karşısına çıkar. Milton'ın böyle davranma nedeni, kendi deyimiyle karşısındakini nezaket göstererek öldürmektir. Şeytan'ın ya da onun yolunu takip eden insanların, ele geçirmek istediği kişilerde deneyeceği ilk şey insanlara makam, para ve itibar vaat ederek ve tüm bunları tattırarak onları avuçlarına almaktır. Filmin tüm içeriğinde bu durum çarpıcı bir şekilde gözlenmektedir. Nitekim bu şekilde Kevin'in karşısına daha etkileyici ve daha güçlü bir şekilde çıkar. Âdeta ben güçlüyüm, benim tarafıma geçersen tüm bunlara kavuşacaksın, mesajını verir.

Filmde geçen Şeytanî temalar şu diyaloglarda daha net görülmektedir: Şeytan'ın Kevin'a: "Bizim sırrımız bu vurmadan önce yüzüne güleriz." Der. Ya da Kevin'dan, keçi kesip Şeytan'a tapan milyarder bir adamı savunması istenir, ancak bu ayın davasına sağlık hukuku davası olarak bakar. "Bu bir test değil mi?" diye sorduğunda ise Şeytan "Her şey öyle değil mi?" diye karşılık verir. Ayın yapan adam: "Kanın ruhani bir para olduğuna inanırsın." Demesi şeytani temaya bir diğer örnektir.

Şeytan'ın şu söylemleri onun kötü duygularını daha iyi filmdeki şeytani temalara vurgu yapmaktadır: "En başından beri beni hep küçük gördüler ama sen bile evrenin efendisi olduğumu tahmin edemiyorsun öyle değil mi? Kendine bu kadar güvenme evlat. Ne kadar iyi olursan ol, asla dikkatleri üstüne çekme. Bu en büyük hatan olur. Her zaman küçük görünmek zorundasın. Sessiz ol, küçük adam ol. Aptalı oyna, istenmeyeni... Saf görünen zeki ol. Mona Lisa'nın eteğindeki el benim. Ben bir sürprizim evlat, geldiğimi asla görmezler. Sende eksik olan bu." Ancak Şeytan: "En büyük kötülük tavsiyedir." Der. Aynı apartmanda yaşadıkları iş arkadaşlarının eşlerinin Kevin'in eşi Mary Anne'e tavsiyeleri bu söylemin kanıtı niteliğindedir: "Satın almalısın bir kere giymelisin ve fırlatıp atmalısın. Bu seni biraz rahatlatır. Ben derim ki hepsini harca."

Şeytan Kevin'la geçen diyalogunda şu ifadelere yer verir: “Seni izliyordum, bekliyordum, nefesimi tutuyordum. Ama ben bir kuklacı değilim. Bir şeylerin olmasını sağlamam. İşler bu şekilde işlemez. Özgür irade tıpkı kelebek kanatlarına benzer. Bir kere dokundun mu bir daha yerden havalanamazlar. Hayır. Ben sadece sahneyi hazırladım. Kendi iplerini kendin kontrol ediyorsun.” Diyerek Kevin'a tüm kötü şeylerin kendi tercihi olduğunu bilerek suçlu olanları savunduğunu ifade eder. “Ya senin seçtiğin yön” der Şeytan. Kevin bunu reddederek her şeyi kendisine Şeytan'ın yaptırdığını iddia ederek öfkelenir. Şeytan: “Ben bunu asla yapmam Kevin! Sana ne dediğimi hatırla - Belki kaybetme sıran gelmiştir.” Sen buna inanmadın. Kevin “Ben kaybetmem, ben kazanırım, ben avukatım, ben bunu yaparım.” Diye cevap verir. Şeytan “Delillerim bu kadar! Şüphe yok ki kibir benim en sevdiğim günah. Kevin bu çok doğaldır. Kendini beğenme doğandan gelen bir uyuşturucudur.” Der. Kevin'ın: “Benden ne istiyorsun?” sorusuna, Şeytan “Senden kendin olmanı istiyorum. Biliyor musun hep söylerim evlat suçluluk sırtta taşınan bir çuval tuğla gibidir. Tek yapman gereken yere bırakmaktır. O tuğlaları kimin için taşıdığını söyle bana. Tanrı için mi? Cevap bu mu? Tanrı mı? Sana Tanrı hakkında bir iki sır vereyim. Tanrı seyretmeyi sever. O bir oyunbazdır. Bir düşünsene, insana içgüdüler verir sana bu olağanüstü yetiyi verir, sonra ne yapar dersin? Sırf kendi eğlencesi için, kendi özel kozmik komedi filmi için tam zıttı kurallar koyar. Gelmiş geçmiş en büyük ahmak. Bak, ama dokunma. Dokun, ama tatma. Tat, ama yutma. Ve sen sekip dururken, o ne yapar? Hasisin tekidir! Sadisttir! Görevi başında bulunmayan bir derebeyidir! Buna tapmak mı? Asla.” Şeytan sözlerine şöyle devam eder: Neden olmasın. Ben her şeyin başladığı o günden beri insanlığı ilgilendiren her şeye burnumu sokuyorum. İnsanoğlunun hissettiği her heyecan her tat için ben ilham kaynağı oldum. İsteklerini her zaman önemsedim ve onları asla yargılamadım ben. Neden? Çünkü bütün eksik yönlerine rağmen insanoğlunu asla reddetmedim. Ben bir insan dostuyum. Ben hümanistim. Belki de son hümanistim. Şimdi cevap ver Kevin. Akli başında kim XX. yüzyılın tamamen benim olduğunu reddedebilir. Bunların hepsi benim. Yükseliyorum. Kevin bu artık benim zamanım. Bizim zamanımız.” Bu arada Kevin bir anlaşma, bir söz ve vaat ister Şeytandan... “Ne istersen” der. Kevin: “Neden hukuk? Neden avukatlar?” diye sorar. Şeytan, “Çünkü hukuk evlat elimizi her şeye atmamızı sağlıyor. Bu en etkili geçiş belgesi. Yani ruhban sınıfı bebeğim. Şuanda yeryüzünde bulunan avukat sayısınınca daha fazlasının şu anda üniversite de olduğunu biliyor musun? Hepsi ateş saçıyor.” Şeklinde cevap verir. Kevin, “İncil’de kaybedeceğin yazıyor baba. Biz kaybetmeye mahkûmuz.” Der. Şeytan Kevin'a İncil'in kaynağını sorgulamasını iğneleyici bir üslupla soruyor. “Ancak kaynağını bir düşün evlat. Üstelik biz kendi kitabımızı yazacağız.” Diye

cevap verir. Kevin özgür iradesiyle Şeytan'ın isteklerine karşı geldiğinde Şeytan'ın ona karşı hiçbir gücü kalmaz ve film tekrar ilk sahneye döner. Her bir yeni başlangıçta insan zayıf noktaları nedeniyle Şeytan'a tekrar yenik düşer demek ister gibi Kevin kendini beğenme duygusunun öne çıkmasıyla Şeytan'a kazanması için yeni bir şans vermiş olur. Filmi sona erdiren repliklerde Şeytan bu kez bir gazeteci suretinde görünür ve şunu der "Sen bir yıldızsın Kevin!" Filmin en can alıcı repliği ise "Kibir kesinlikle en sevdiğim günah." sözüdür.

Kısacası, Batıda şeytana ruhunu satmak denilen bir kavram vardır. Bu bir deyimden daha farklı anlamlar içerir. Burada şeytan yine Tanrıyı taklit eder ve insanlarla bir tür anlaşma yapar. Dünyanın nimetleri karşılığında şeytan, insanların ruhunu satın alır. Dolayısıyla kanla yapılan bu anlaşmanın geri dönüşü yoktur ve ruhunu şeytana satan insan artık onun bir kölesidir. Nitekim *The Devil's Advocate* (Şeytanın Avukatı 1997) filmi şeytana ruhunu satma olayının ve şeytan temasının görüldüğü en başarılı örneklerinden biridir.

Goethe'nin "Faustus" adlı eserinde geçen "Şeytan" Teması

Edebiyatın ve dinin kesiştiği birçok noktada şeytan, olayların gelişmesinde, sonuçlanmasında temel bir figür olarak, tıpkı hayattaki birçok karmaşık durumun açıklanmasında olduğu gibi yazarlarca kullanılmıştır. Ruhunu şeytana satmak teması söz konusu olduğunda ve Şeytanın kahraman olarak yer aldığı en önemli eserler düşünüldüğünde ilk akla gelen Goethe'nin Faust'udur.

Faustta geçen Şeytan temaları şu şekildedir: Kötülüğün sembolleri olan Şeytan ve Mephistopheles arasında en dikkati çeken modern dünyanın şeytanı Mephistopheles'tir. Bunu da en güzel şekilde Goethe'nin Faust adlı eserinde görülebilmektedir. Goethe şaheseri olan Faust'a, semâvî kitaplardan alınan Tanrı ile Şeytan arasındaki sözleşmeyi ele alan "Gökte Prolog" ile başlar. Üç baş melek olan Refail, Cebrail, Mikail'in ardından sahneye Mephistopheles yani Şeytan çıkar. Tanrıya güneş ve dünyalar hakkında söylenecek hiçbir şeyi olmayan Mephistopheles, sözü insana getirerek şikâyette bulunur: "Dünyanın bu küçük Tanrısı hâlâ hiç değişmedi. Ve şaşkıncı hâlâ ilk günkü gibi. Gerçi biraz daha rahat yaşardı hani, Gökyüzünün ışığını vermemiş olsaydın; O buna akıl diyor bir tek amaç için kullanıyor hayvandan daha hayvan olmaya uğraşiyor."(s.60) Tanrı, Mephistopheles'e model olarak Faust'u göstererek kendisine şu anda karmakarışık şekilde hizmet eden Faust'u yakında tam bir aydınlığa kavuşturacağını söyler. Buna karşılık Mephistopheles, Tanrı'ya "Nesine girersiniz iddiaya? Göreceksiniz onu da kaybedeceksiniz! Bana izin verirseniz Onu usulca kendi yoluma

çekmeye!”(s.60)Eğer onu usulca kendi yoluma saptırmak için bana izin verirseniz, bu adamı herhalde kaybedeceksiniz!” der. Hikmeti çok tartışılan ve değişik yorumlara yol açan bu izni Tanrı'dan alan Mephistopheles şu sözleriyle teşekkür eder Tanrı'ya: “Çünkü ölümlerle severek uğraşmadım hiçbir zaman. Taze ve dolgun yanaklıdır en sevdiğim. Bir ceset uğruna zahmete girmem; Farksız değildir halim kedi ve fareden.”(s. 62). Sonrasında Faust'un karşısına çıkarak onu yoldan çıkarmaya çalışır(s. 59-63). Hayatın bilmecesini çözmeye çalışan Fausta şöyle cevap verir: “Ben o ruhum, sürekli yadsıyan ve haklıyım bunda, çünkü oluşan her şey yok olmayı hak eder; bu yüzden daha iyi olurdu, oluşmasaydı hiçbir şey, bu yüzden her şey sizin günah, yok etme, kısaca kötü diye adlandırdıklarımız, temel unsurlarımdır benim.” Faust: “Kendine bir parçasıyım ben diyorsun ve yine de bir bütün olarak karşımda duruyorsun?” der, Mefisto şöyle devam eder: “Alçakgönüllü gerçeği söylüyorum sana. İnsan eğer, bu küçük budalalar dünyasını, bir bütün olarak görüyorsa; ben bir parçasıyım, başlangıçta her şey olan, bir kısmı o karanlığın, ışığı doğuran. O kibirli ışık, şimdi anasına gecelerin, eski itibarına ve fezaya göz dikmiş olan ve yine başarılı olamıyor, çünkü ne kadar çabalarsa çabalasın, tutsak gibi yapışık cisimlere. Bedenlerden yayılır, bedenleri güzelleştiriyor, bir bedendir gidişinden alıkoyan ve bedenlerle birlikte o da yok olur gider.” Faust, onun görevlerini anladığını söyler(s.99).

Bunun için ikna edici konuşmalar yapar, Faust ona inanmadığını onun yalancılığını şu sözleriyle ifade eder: “Hayır! Hayır! Şeytan bencilin tekidir. Ve öylesine Tanrı'nın hatırına, dokunmaz yararı başkasına. Şartlarını açıkça koy ortaya; Bu türden bir hizmetçi tehlikedir ev için.”(s.109). Mephistopheles ise şöyle cevap verir: “Bu açıdan bunu göze alabilirsin. Anlaş benimle; Bugünlerde izliyor olacaksın sanatımı sevinçle, sana vereceğim, daha önce hiçbir insanın görmediğini.”(s.110) Sonrasında Faust'u türlü söz ve bahanelerle ikna ederken, kan'ın çok özel bir sıvı olduğunu öne sürerek ondan anlaşma için kanyla imza atmasını ister ve bir anlaşma gerçekleştirilir(s.112).

Sonrasında karşılarına çıkan insanları kandırmaya devam ederler. Mefisto Faust'a onlarla şöyle dalga geçerek seslenir: “Şeytanı hiç fark etmez bu millet, yakalarına yapışsa bile.” Gördükleri her meyhaneye girerler ve Mefisto karşılaştıkları insanları şarap içmeyi överek, şu sözlerle içmeye sevk etmeye devam eder: “Salkım kütükte! Boynuz tekede. Üzüm sulu, asma odun, tahta masa, şarap sun. Doğaya derin bir bakış! İşte tanık, yeter inanış! Şimdi çekin tıparları, keyfinize bakın.”(s.115).

Bu bakımlardan Goethe'nin Faust'u, XVIII. yüzyılın sonu ve XIX. yüzyılın başında kendine özgü modern bir dünya sistemini ortaya çıkaran süreci dramatik bir tarzda ifade eder. Dolayısıyla Faustvâri insan tarihi yapan insandır. Nitekim Modernliğin ve onun temsilcisi olan Batı medeniyetini temeli Mephistopheles tarafından yönlendirilen Faust tarafından atılmıştır. Bu faustian ahlak, gelişme ve ilerleme uğuna insanı ve tabiatı kirleten ve bunun için de herhangi bir vicdani sorumluluk duymayan bir davranış sergiler. Bu yüzden Faust'u, bilimsel sorumsuzluk ve hayata karşı kayıtsızlığın şeytanî bir simgesi olarak görmek mümkündür. Mephisto, hem Tanrının rakibi, hem ilahî iradenin aracı, maddi dünyanın yaratıcısı ve Tanrını bir kulu, ruh ilkesine karşı madde ilkesi, iyiye karşı kötü, düzene karşı kargaşa, yaratıcılığı uyandıran güç olarak ortaya çıkmaktadır.

Yöntem

Bu çalışmanın yöntemini teşkil eden ana metinselliğin çıkış noktası olan metinlerarası kuram, Mihail Baktin, Julia Kristeva, Michael Riffaterre gibi eleştirmen ve araştırmacı tarafından tanımlanmış ve yöntem hâline getirilmiştir. Gérard Genette ise 1982 yılında yayımladığı "Palimpsestes" adlı eserinde uzun ya da kısa fark etmeden birçok metinden yola çıkarak metinler arasındaki alışverişin ayrıntılı bir şemasını çıkarmış ve ilişkileri sınıflandırmıştır. Böylece kuram çerçevesinde yapılan tartışmalar büyük ölçüde son bulmuş, metinlerarası kavramı odak bir kavram olmaktan çıkarak öteki metinlerarası ilişkilerden birisi hâline gelmiştir.

Gérard Genette'e göre ebediliğin evrensel özelliğini belirleyen "öte-metinsellik" beş farklı şekilde oluşmaktadır: ara-metinsellik (intertextualite), yan-metinsellik (paratextualite), üst-metinsellik (metatextualite), ana-metinsellik (hypertextualite), ön-metinsellik (architextualite). Bu sıralamada ara-metinsellik, bir metnin diğer bir metin içerisinde etkin olarak varoluşu anlamına gelir. Yan-metinsellik, bir metnin kendisine eşlik eden ikincil unsurlar yoluyla gerçekleştirilir. Üst metinsellik, bir metin ile bu metni yorumlayan metin arasındaki eleştirel ilişkidir. Ana metinsellik, bir B metnini (anametn, hypertext) daha önce gerçekleşmiş bir A metnine (alt metn, hypotext) bağlayan ilişkidir. Ön metinsellik ise bir metnin türsel statüsünü (roman, öykü, şiir, vb.) belirlemekte ve okurun "beklentisini ve bakış açısını" yönlendirmektedir.

Ana metinsellik (hypertextuality), bir B metnini (ana metn, hypertext) daha önce gerçekleşmiş bir A metnine (altmetn, hypotext) bağlayan ilişki olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla bir B metni, daha önce gerçekleşmiş bir A metnini

konu ya da anlatış biçimi açısından dönüştürmekte ancak bu işlemine hiçbir yorum katmamaktadır. B metni de iki olası dönüşüm sonucu oluşabilmektedir:

1.Dolaylı Dönüşüm: Söylenen şeyi etkiler, söyleyiş biçimini değil. Nitekim konu farklıdır ancak biçem aynıdır. Bunun en belirgin örneği “Aeneis”tir.

2.Yalın Dönüşüm: Anlatım biçimi farklıdır ancak konunun (temanın) benzerliğini unutturamaz. Bunun en belirgin örneği James Joyce’un Ulysses’idir. Dolayısıyla, Aeneis ve Ulysses aynı alt metinlerin Odysseia’nın ileri metinleridir (Rifat 2012: 148).

Genette, metinlerarasılığın alanından çıkardığı türev ilişkilerini, “ana metinsellik” başlığı altına yerleştirir. Bu ilişki Genette’in yazdığı Palimpsestes’in başından sonuna kadar ele aldığı ve diğer metin ötesi ilişkilere göre en önemsedığı ilişki türüdür. Bir B metnini (ana metni: yalın ya da dolaylı bir dönüşüm işlemiyle önceki bir metinden türeyen her metin) ondan türeyen bir A metnine (altmetin, hypertext) yalın bir dönüşümle bağlayan bir ilişkidir. Genette, ana metinden alt metne geçişin açık olduğu, herhangi bir algılama sorunu oluşturmadığı durumlar üzerinde durarak “ana metinsellik” incelemesine de sınır koymaktadır. Durumun işlenebilir yanını kendi ifadesiyle aydınlık, güneşli yamacını ele almaktadır. Ana metinsellik bir kapsam ilişkisine göre değil, bir aktarım ilişkisine göre tanımlanmaktadır. Farklı ana metinsel olguları, ilişkinin doğasına (ana metnin taklit edilmesi ya da dönüştürülmesi) ve düzenine göre (oyunsal, yergisel, ciddi) bir sınıflandırma önermektedir. Bir taklit ilişkisine göre gerçekleşen pastiş(öykünme) ve bir dönüşüm ilişkisine göre gerçekleşen parodi (yansılama) ve alaycı dönüştürüm, ana metinsellik başlığı altında yer almaktadır (Aktulum 2014: 68,69).

“Şeytanın Avukatı” ve “Faustus” Adlı Yapıtların Anametinsellik Açısından İncelenmesi

Yapıtların ilk bölümlerinde bir anlaşma ya da bir buluşma ortamı söz konusudur. Yapıtlarda geçen eş figürleri masumiyeti ve iyiliği simgelemektedir. Şeytaniliği ya da kötülüğü vurgulamak adına yapıtların sonunda ya ölmekte ya da yok olmaktadır. Yapıtlarda ana metinsellik ölçütü olarak dikkati çeken farklı bir şeytani tema da kahramanların kendi içlerindeki gel git ruh halleri zaman zaman içlerindeki iyiye yönelerek şeytana karşı suçlayıcı bir tavır sergilemeleridir. Özellikle Faust ve Şeytanın Avukatında öne çıkan temalardan birisi de insanı yoldan çıkarmaya çalışmak için “şarap içmenin özendirilmesi” dir. Kibrin ön plana

çıkarılması bütün yapıtlarda dikkati çeken bir diğer ana metinsellik unsurudur. Şeytanın insan rolünde kahramanların karşısına çıkması, değişik figürlere dönüşmesi de tüm yapıtlarda görülen ana metinsellik unsurlarındandır. Şeytan temasının baskın olduğu bu üç yapıtta insanın seçim hakkının olduğu da gözlerden kaçmamaktadır. Faustun eşi Gretchen'in zindana kadar atılmasına kadar yol açan olaylar, Şeytanın Avukatında Kevin'in eşi Mary Ann'in yaşadıkları, Goethe'nin eserinde Faust'un geldiği aşamaların hepsinde ana metinsellik boyutunda ifade edilen Şeytani tema açık ve net bir şekilde görülmektedir. Yapıtların tamamında kutsal sembol ve mekânlara dair aşağılayıcı unsurlar göze çarpmaktadır. Milton'un kilisede vaftiz suyuna elini batırarak kötülüklerini artırması, Faustta Mefistonun kilisede yaptıkları, Şeytanın söylemleri tüm yapıtlarda geçen en belirgin ana metinsellik ölçütleri olarak dikkat çekmektedir. Yapıtların tamamında sonuç bölümü ezelden ebede kadar sürecek olan şeytanın oyunları vurgularcasına belirsizlikle sonuçlanmıştır.

Şeytanın Avukatı filmi ve Goethe'nin "Faust" adlı eserindeki ilk büyük karşılaştırma, kurbanlar ve kahramanlar arasındaki ilişkidir. Örneğin Faust, bilgi, sevgi ve güç aramaktadır. Ancak, Mephistopheles Faust'un bilgi ve yaşamın anlamı için susuzluğunu tatmin etmeyi vaat eder. Oyun boyunca, ikisi arasındaki ilişki daha çok ustadan hizmetçiye bir ilişkidir. Faust, Mephistopheles'e "bana O kızını getir!" Faust'un güzel Gretchen'e sahip olma arzusuna atıfta bulunmak. Faust, Mephistopheles'in onu Gretchen'in tutulduğu zindana götürmesini talep ettiğinde yine aynı ilişki örneklenir. Şeytanın Avukatı filminde kurban rolünde olan Kevin'a Milton, hayatın arzu ettiği tarafını göstermek için bir hizmetkârdan ziyade bir sırdaş ve baştan çıkarıcı olur. Bu durum Faustta Mefisto'nun insan rolüne giren Şeytan'ın yaptıklarının aynısıdır ve her iki yapıtta da dikkati çeken ana metinsellik unsurlarındandır.

Yapıtlarda ortak olarak bulunan ana metinsellik unsurlarından bir diğer ise karakterlerin tam olarak neler olup bittiğine dair bilgilerinin olmasıdır. Örneğin Faust'ta, kendisini bağladığı sözleşmenin tamamen farkındadır, bu da daha önce açıklanan usta hizmetçi ilişkisini açıklar. Faust, arzularını aramak için kırsal alanda dolaşırken gibi görünür, ama sadece Mephistopheles'in yardımıyla gerçek ilgi kaynağına ulaşır. Faust'tan gelen bu talepler, Mephistopheles'in çalışmaları onun ve Gretchen'in ölümüne yol açar. Gretchen gibi, Mary Ann'in ölümü de Milton'un çalışmasının bir ürünüdür. Gretchen'in durumunda, Faust Mephistopheles'in kontrolü altında olmasına rağmen, yok oluşu Faust aracılığıyla gerçekleşir.

Filmde Kevin, Milton'un evindeki sahnede tüm ipuçları bir araya getirilene kadar gerçekte neler olup bittiğinin farkında değildir. Bu ipuçları, karısının artan psikolojik sorunları, annesinden gelen uyarılar: "işte sizi kurtların arasında koyun olarak gönderiyorum" Milton ve hukuk firmasının genel gizemidir. İki sanat eserinde sunulan bir başka fark, her birinin sonucudur: "Faust" da, Faust'un Gretchen'in yardımcısına gelmesiyle son gösterilir, ancak vakit geçmiştir ve kendini Allah'a teslim ettiği her şeyini kaybetmiştir. Şeytanın Avukatı filminin sonunda, Lomax usta Milton ile yüzleşmeye gitmeden önce, Mary Anne'in yardımına koşar, ama o zaman kendi hayatını tercih ettiği için zaman geçmiştir. İkisi buluştuğunda, Milton kendini şu şekilde savunur: "ben kuklacı Kevin değilim; bir şeyler yapmam... Sadece sahneyi ayarlıyorum. İpler senin elindedir". Bu durum Faustta görülen anametinsellik açısından doğrudan ilişkilidir; çünkü aslında Gretchen'i manipüle eden Fausttur. Anametinsellik açısından incelendiğinde ise Şeytan tarafından yapılan açıklamada basit özgür irade veya kader teması ortaya atılmaktadır.

"Şeytanın Avukatı" ve "Faust" arasında, neredeyse iki yüz yıl ayrılmış olsa da, karakter ilişkisi benzer bir ana metinsellik bağlantısını içermektedir; şeytan ve günaha karşı insanlık. Başka bir ana metinsellik unsuru ise karakterlerin başarısı ve düşüşü ile yapılabilir. Örneğin "Faust" daha uzun zaman önce yazılmış olsa da "Şeytanın Avukatı" adlı modern esere kolaylık bir geçiş sağlamaktadır. Yine her iki yapıtta da ana metinsellik açısından hemen hemen aynı karakter ilişkisi görülmektedir ana karaktere dünya nimetleri sunulur kendilerinden karşılığında ruhları satın alınmak istenir. Ayrıca her iki karakterde hayattan daha fazlasını isteyen erkeklerdir. "Faust" da Faust, yaşamın amacını bilmek isteyen bir bilim adamıdır. Şimdiye kadar hayatı hakkında umutsuzluk içinde ve amaç, sevgi ve güç arayışı içinde geçmiştir. Dünyada kitaplardan daha fazla öğrenilecek deneyimin olduğunu hisseder ve daha fazlasını ister. Şeytanın Avukatında ise Kevin yaşadığı kasabada çok başarılı olmasına rağmen daha fazla itibar ve para arayışına girer. Bu iki yapıtın kahramanlarında güçlü benzerliklerin olması ve tüm yapıtlarda şeytanla, başlangıçta masum bir şekilde farklı suretlerde karşılaşılması bir diğer ana metinsellik unsuru olarak gözer çarpar.

Şeytanın farklı formlarda kahramanlara görünmesi de tüm yapıtlarda geçen diğer bir ana metinsellik unsurudur. Örneğin, Mephistopheles, Faust'un evine bir köpek olarak davet edildiğinde, gerçek formunu şeytan olarak gösterir. Faust kim olduğunu sorduğunda, Mephistopheles "bu gücün bir parçası, anlaşılamadı, her zaman kötüyü istiyor ve her zaman iyi çalışıyor" (Goethe 17) der. Daha sonra Faust'u ikna etmek için güçlerini hemen gösterir. Diğer yandan John Milton, filmin

sonuna kadar gerçek kimliğini açıkça ortaya koymaz. Mephistopheles'in aksine, Milton sessiz kalır ve aynı şekilde Kevin'in sorunlarında devreye girer. Onun en büyük gücü olan tam olarak kim olduğu konusunda sessiz kalırken bir yandan da sürekli olarak onu cezbeder. Milton bu konuda kendini fazla beğenme ile ilgili şu ipuçlarını verir: "Ne kadar iyi olursa olsun. Geldiğini görmelerine izin verme. İşte gaff, dostum, kendini küçük yap. Köylü ol. Sakat. İnek öğrenci. Cüzamlı. Ucube. Bana bak, ilk günden beri hafife alındım." Tüm yapıtlarda kahramanlar kendi kibir ve arzularının esiri olarak Şeytan'ın söylediklerini yaparlar. Her iki kahraman da kendi kibirli ve bencil arzularını yerine getirmek için gereken her şeyi yapar. Şeytan'ın insanlardaki kibri kullanması da tüm yapıtlarda göze çarpan ana metinsellik ögesi olarak belirlenmektedir. Yapıtların tamamında kahramanlar başarı, para, itibar ve mutluluk için ruhlarını şeytana satmak için bir nevi anlaşma yaparlar. Ana karakter ve kurbanlar arasında adeta bir usta ve hizmetkâr ilişkisi bulunmaktadır. Yapıtlarda dikkati çeken bir diğer ana metinsellik unsuru ise ana karakter rolünde olan kadınların durumu, çöküşü ve yok oluşudur. Faustta Gretchen'in delirecek aşamaya gelmesi, zindana düşüp ölmesi, Şeytanın Avukatında Mary Ann'i intihara kadar sevkedecek kadar psikolojisini bozması yapıtlarda görülen ana metinsellik unsurlarındandır. Fausttaki Gretchen gibi Mary Ann'de New York'taki zengin yaşamdan hoşlanır. İkiside bu zenginliğin içinde bir süre sonra etraflarında iblisler görmeye başlar ve bu durumlar sonlarını oluşturur. Şeytanın kendileri üzerindeki etkilerinin sonuçlarını yaşarlar.

Kısacası, tüm yapıtlarda geçen ana metinsellik unsuru insanın açgözlülüğünün, kibrinin onu hangi aşamalara getireceği ve nelere sürükleyeceği yönündedir.

Bulgular ve Tartışma

Ana metinsellik (Hypertextuality) açısından incelenen yapıtların bütününde insanın kendi gerçeğini arayışı üzerinden işlenen olaylar zinciri ele alınmaktadır. Yapıtlarda insanı doğru yoldan çıkaran tek unsur olarak "şeytan" teması üzerinde durulsa da şeytanın insana seçimler sunduğu gerçeği gözden kaçırılmamalıdır. Yapıtlarda aynı zamanda tüm semavi dinlerin Şeytan'a yönelik bakış açıları da sorgulanmaktadır. Semavi dinlerin şeytan hakkında söyledikleri karşısında Şeytan'ın kendisini nasıl savunduğunu gösterilmektedir. Diğer taraftan Şeytan ve insan arasında geçmesi muhtemel bir hesaplaşma tüm yapıtlarda başarılı bir şekilde aktarılmaktadır. Şeytan'ın ya da onun yolunu takip eden insanların, ele geçirmek istediği kişilerde deneyeceği ilk şey insanlara makam, para ve itibar vaat ederek ve

tüm bunları tattırarak ruhlarını ele geçirmektir. Tüm yapıtların içeriğinde bu durum çarpıcı bir şekilde gözlenmektedir. Nitekim bu şekilde kurbanlarının karşısına daha etkileyici ve daha güçlü bir şekilde çıkar. Âdeta ben güçlüyüm, benim tarafıma geçersen tüm bunlara kavuşacaksın, mesajını verir.

Sonuç

Şeytan iyiliğin ve kötülüğün anlaşılmasında, insanın özgür iradesini ortaya koyup iyiliğe yönelmesinde, seçkinlerin belirlenmesinde gerekli bir unsurdur. Şeytanın varlığı hakkında kesin bir bilgiye ulaşmak eldeki bilgilerle mümkün gözükmemektedir. Semâvi dinlerde kötülüğü temsil eden varlık şeytandır. Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'ân'da şeytan konusunda benzer noktalar olduğu gibi bazı farklılıklarda bulunmaktadır. Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'ân'da şeytan genelde benzer özelliklere sahip bulunmaktadır. Kitâbı Mukaddes'e göre şeytan görkemli bir melek iken Tanrı gibi olmak isteği ve Tanrı'nın tahtına göz koyduğu için bulunduğu güzel konumdan atılır. İyi bir melek iken Tanrı'ya isyanı neticesinde bulunduğu yüksek konumdan düşmüş, kötü karakterli bir şeytana dönüşmüştür. Kitâb-ı Mukaddes'te şeytan, Tanrı ve insanın düşmanıdır. Kur'ân'da Tanrı'nın kendini azdırdığı iftirası ile isyan etmiş, insanın baş düşmanıdır. Şeytan iradesini daima kötülük için kullanmaktadır. Kötülüğün temsilcisi olan şeytanın temel amacının, insanın imtihan sürecini başarısızlıkla sonuçlandırmasını sağlamaya çalışmasıdır. Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'ân'a göre şeytan insan üzerinde mutlak bir güce sahip değildir. Şeytan insanları yalan, aldatma ve çeşitli hileler ile etkilese de Allah'ın sevgili kullarını asla etkileyememektedir.

Yapılan incelemelerde doğu edebiyatında çekincelerden dolayı şeytan temasına pek yer verilmediği görülmektedir. Batı edebiyatında insanın şeytan tarafından baştan çıkarılması sıkça ele alınan bir tema olagelmıştır. Dünyada payına hep mahrumiyet ve keder düşen mutsuz adam, güç ve iktidar karşılığında şeytana kanıyla imza verir. Artık bütün güç şeytanın elindedir. Kahraman, şeytanın sağladığı sahte ortamda dünyevî isteklerine ulaşsa da sonunda yine şeytanın kurduğu felaketlerle mahvolmuş bir şekilde kendi sonunu hazırlamaktadır.

Kısacası insan vâir olduğundan beri iyilik ve kötülük olgusu mevcut olduğu gibi şeytan olgusu da mevcuttur. Şeytanın tek işi insanı saptırmaktır. Nitekim inancımıza göre bunun için kıyamete kadar Allah'tan mühlet almıştır.

Sonuç olarak, tüm yapıtlarda ortak olarak tespit edilen ana metinsellik unsuru insanın açgözlülüğünün, kibrinin onu hangi aşamalara getireceği ve nelere

sürükleyeceği yönündedir. Ruhu şeytana satmak teması söz konusu olduğunda ilk akla gelen yapıtlardan olan Şeytanın Avukatı ve Faustta da edebiyatın ve dinin kesiştiği birçok noktada şeytan, olayların gelişmesinde ve sonuçlanmasında temel bir figür olarak tıpkı hayattaki birçok karmaşık durumun açıklanmasında olduğu gibi kullanılmıştır.

Kaynakça

- Aktulum, K. (2014). “Metinlerarası İlişkiler”, Ankara: Kanguru Yayıncılık.
- Allen, G.(2000). “Intertextuality,” London and Newyork: Routledge.
- Bahtin, M. (2005). “Rabelais ve Dünyası”, Çev. Çiçek Öztekin, İstanbul: Ayrıntı Yayıncılık.
- Berman, M. (1994). “Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor”, Çev. Ümit Altuğ-Bülent Peker, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Goethe, V. J. (2004). “Faust I. Cilt”, Çev. Genç Osman Yavaş, İstanbul: Bordo Siyah Klasik Yayınlar.
- Gumilev, L. N. (2003). “Halkların Şekillenışı Yükseliş ve Düşüşleri”, Çev. D.Ahsen Batur, İstanbul: Selenge Yayınları.
- Le Goff, J. (1999). “Ortaçağ Batı Uygarlığı”, Çev. Hanife Güven-Uğur Güven, İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Messadie, G. (1998). “Şeytanın Genel Tarihi”, Çev. Işık: İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Rifat, M. (2012). “XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları - Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler”, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Russell, J. B. (1999) “Şeytan: Antikiteden İlkel Hıristiyanlığa Kötülük”, Çev. Nuri Plümer, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Russell, J. B. (2001). “Mephistopheles: Modern Dünyada Şeytan”, Çev. Nuri Plümer, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.

İnternet Kaynakları

<https://www.jstor.org/stable/30225943>

Devilic but not Devil: Signs of the Devilish in Contemporary Cinema by Adam L. Porter

Journal of Religion & Film

Şeytanın Avukatı <https://www.netflix.com> (Erişim Tarihi: 15.06.2021)